

Judikatura k 6. rodinněprávnímu sympoziu

Jak pracovat s nekompetentními rodiči

Omezení a zbavení rodičovské odpovědnosti a pozastavení jejího výkonu

*Lze také zde říci, že se jedná o nejvýznamnější a nejosudovější zásahy soudu do sféry lidských práv. Do rodičovské odpovědnosti může tímto způsobem zasáhnout **pouze soud** na základě velmi pečlivě zjištěného stavu věci a jen z těch nejvážnějších důvodů. Také pro nesmírně závažné důsledky s celoživotním dopadem jak na dítě, tak na jeho rodiče – zejména ve věcech zbavení rodičovské odpovědnosti – byla **prolomena zásada nemožnosti podat dovolání** k Nejvyššímu soudu a dle § 30 zák. č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a v této oblasti **lze dovolání podat**. Jakkoliv lze takové rozhodnutí následně zrušit, v převážné většině případů se jedná **o celoživotní oddělení rodičů od možnosti utváření života a osudu jejich dětí**.*

I ÚS 2643/13 z 12.9.2014 – „Vražda matky nezletilých dětí je vždy jednáním, které...zejména představuje intenzivní zásah do duševního vývoje dětí, nejen pro svoji protispolečenskou povahu, ale též pro nevratnost a nenapravitelnost. Okolnost, že se otec nedopustil přímého zásahu proti dětem, je nerozhodná...“

K tomu též rozhodnutí Nejvyššího soud sp. zn. **30 Cdo 2879/2006 ze dne 30.8.2006**

30 Cdo 3522/2009, ze dne 20.4.2011 – „Pokud soud vede řízení o **zbavení rodičovské odpovědnosti** pro závažné zanedbávání povinností z ní vyplývajících, je třeba vyřešit, zda rodiči, kromě objektivních důvodů, **nebránil** v plnění povinností a projevování zájmu **i druhý rodič**. Je třeba postavit na jisto, zda chování otce naplňovalo znaky zanedbání rodičovské odpovědnosti a jestliže ano, zda-li v době rozhodování soudu **důvody**, které by vedly ke zbavení rodičovské odpovědnosti otce, **již pominuly**. Rozhodné období tedy není pouze období, po které jeden z rodičů svá práva a povinnosti nevykonával, ale období ohraničené skutečnostmi, které mají založit důvody ke zbavení rodičovské odpovědnosti až po rozhodnutí soudu. Doba zanedbávání povinností rozhodující skutečnost nepředstavuje, ale **rozhodující je intenzita** takového chování, které musí být závažné a zaviněné.“

30 Cdo 1686/2011 ze dne 29.3.2012- Pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti může být vysloveno jen tehdy, kdy **vedle objektivního důvodu vylučujícího její výkon**, (kupř. výkonu trestu odnětí svobody) takové opatření **nezbytně vyžaduje zájem dítěte**. Současně je třeba zvažovat jeho **přiměřenost**, neboť lze-li dosáhnout legitimního cíle mírnějšími prostředky,...je na místě zvažovat mírnější zásah.“

Je-li zásah do již vytvořených rodinných vazeb motivován obavou, že by dítě mohlo být protiprávně přemístěno či zadrženo v jiném státě...jsou soudy oprávněny vyslovit tzv. **zákaz vycestování**. Citovaný rozsudek obsahuje podmínky, za nichž lze takový zákaz vyslovit.

II ÚS 3480/20 ze dne 12.10.2020 – pozastavení rodičovské odpovědnosti otce, který je ve výkonu trestu odnětí svobody – je nutno **zohlednit povahu konkrétního trestného činu**, za jehož spáchání byl odsouzen. Také úprava **osobního styku odsouzeného s dětmi ve vězení** musí vycházet ze všech okolností případu a z povahy jeho trestné činnosti.

21 Cdo 2432/2017 ze dne 24.1.2019 – „Má-li být zbavení rodičovské odpovědnosti až prostředkem „ultima ratio“, je potřeba pečlivě odůvodnit, zda je intenzita závadového jednání opravdu natolik závažná, že nepostačí mírnější prostředek ochrany dítěte, a zda je z důvodu vysoké závažnosti závadového jednání v zájmu nezletilého zbavit jeho rodiče rodičovské odpovědnosti.“

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2023, sp. zn. 24 Cdo 2347/2022, uveřejněný pod číslem 27/2024 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek

Právní věta: Před rozhodnutím o omezení rodičovské odpovědnosti rodiče omezeného ve svéprávnosti ve smyslu ustanovení § 865 odst. 2 o. z. soud vždy musí posoudit, zda je v konkrétním případě v souladu se zájmy dítěte, aby rodičovská odpovědnost (rodiče omezeného ve svéprávnosti) byla omezena (její výkon pozastaven). Soud proto nejen objasní (zejména za pomoci znaleckého posudku), zda (případně do jaké míry) je posuzovaný rodič objektivně schopen výkonu jednotlivých složek rodičovské odpovědnosti ve vztahu ke konkrétnímu nezletilému dítěti, nýbrž je nezbytné, aby pečlivě prošetřil také osobní a majetkové poměry dotčeného nezletilého dítěte, zejména kde a v jakých podmínkách žije, jak je vzhledem k jeho věku zajištěna péče o něj, jakým způsobem je postaráno o jeho potřeby a jeho duševní i fyzický vývoj, do jakých se dostává situací, jež mohou ohrozit jeho zájmy. Je-li dítě ve věku, kdy je již schopno participovat na řízení, je soud povinen přihlédnout i k názoru dotčeného dítěte. Má-li dojít omezením rodičovské odpovědnosti jednoho rodiče ke koncentraci rodičovské odpovědnosti (v rozsahu tohoto omezení) v osobě druhého rodiče, měl by soud vzít v úvahu i osobu druhého rodiče a jeho poměry. Teprve tehdy, má-li soud nejen o rodiči (příp. o obou rodičích), ale především o dítěti a jeho celkových poměrech spolehlivá skutková zjištění, vymezí rozsah omezení rodičovské odpovědnosti rodiče ve smyslu ustanovení § 468a odst. 3 z. ř. s.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2023, sp. zn. 24 Cdo 3883/2022, uveřejněný pod číslem 38/2024 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Právní věta: Důvodem pro pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti soudním rozhodnutím (§ 869 o. z.) může být i trvalá duševní porucha (plně svéprávného) rodiče, i když nevyžaduje dlouhodobou hospitalizaci rodiče ve zdravotnickém zařízení. V takovém případě – vyžaduje-li to současně zájem dítěte – soud může pozastavit výkon rodičovské odpovědnosti rodiče v celém rozsahu nebo jen v rozsahu některých jejích složek (případně jen některých právních jednání), v závislosti na tom, v jaké míře není rodič schopen (není způsobilý) z důvodu duševní poruchy rodičovskou odpovědnost vykonávat. V odůvodněných případech soud může rodiči, jemuž byl (lhostejno v jakém rozsahu) pozastaven výkon rodičovské odpovědnosti, určit soudním rozhodnutím styk s dítětem.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2024, sp. zn. 24 Cdo 1836/2023

Právní věta: Omezení nebo podmínění styku rodiče s dítětem ve smyslu ustanovení § 888 o. z. nemůže spočívat v kontrole a vyhodnocení škodlivosti korespondence jednoho z rodičů, kterou by prováděl druhý z rodičů, ať již sám, nebo za součinnosti orgánu sociálně právní ochrany dítěte.

Vzhledem k tomu, že v důsledku osvojení dítěte též zaniká rodičovská odpovědnost biologických rodičů (a také veškeré vztahy k biologické rodině), vyslovil Evropský soud pro lidská práva názor, že se fakticky jedná o zbavení rodičovské odpovědnosti i v případě osvojení, zejména bez souhlasu rodičů za splnění zákonných podmínek

Většina rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva týkající se zbavení rodičovské odpovědnosti, případně jejího velmi striktního omezení se týká sporů proti Norsku. V České republice je velmi známý **Rozsudek ze dne 20. ledna 2022 ve věci č. 53471/17 – E. M. a ostatní proti Norsku**

Soud jednomyslně shledal, že v řízení o pokračování pěstounské péče, zbavení rodičovské odpovědnosti a zákazu styku matky s dětmi nedošlo k porušení jejího práva na respektování rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy. Vnitrostátní orgány svá rozhodnutí přesvědčivě odůvodnily, když vzaly v potaz okolnosti odebrání dětí z péče rodičů, které byly založeny zejména na prokázaném závažném zanedbávání péče o děti oběma rodiči a na podezření z pohlavního zneužívání. Soud vyzdvihl, že matka děti neochránila před zneužíváním. Rozsudek dosud nenabyl právní moci.

V roce 2011 bylo z podnětu zaměstnanců tamní mateřské školy, kterou oba chlapci navštěvovali, zahájeno řízení u orgánu sociálně-právní ochrany dětí (Barnevernet). Norské orgány měly podezření na pohlavní zneužívání dětí ze strany otce a závažné zanedbávání péče oběma rodiči, a proto děti umístily do pěstounské péče. Zpočátku se mohla matka s dětmi stýkat častěji, nicméně postupně byl kontakt omezen až na dvě hodiny dvakrát ročně pod dohledem orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Děti byly umístěny do dvou pěstounských rodin. Okresní soud vynesl rozsudek o svěřeni dětí do péče pěstounů v červenci 2012. Rozsudek byl odvolacím soudem potvrzen v březnu 2013. V roce 2014 matka podala návrh na vrácení dětí do péče. Okresní soud rozsudkem z června 2016 děti ponechal v péči pěstounů, matku zbavil rodičovských práv a zakázal jí kontakt s dětmi. Rozsudek byl potvrzen odvolacím soudem v listopadu 2016...

Současně byla matka norskými orgány kritizována za medializaci citlivých informací o dětech v rozporu s jejich nejlepším zájmem, mj. zveřejněním fotografií dětí, informací o zdravotním stavu staršího syna a pasáže ze znaleckého posudku ohledně sexuálního zneužívání dětí...

*Soud předně poznamenal, že vnitrostátní řízení bylo komplexní a nevykazovalo žádné zásadní nedostatky. V řízení bylo slyšeno 18 svědků, oba rodiče mu byli osobně přítomni spolu s právními zástupci a vypovídali. Názor dětí byl náležitě zjištěn a rozsudek okresního soudu z června 2016 byl podrobně odůvodněn (a contrario Strand Lobben a ostatní proti Norsku, cit. výše, § 225). Úkolem Soudu bylo určit, **zda napadená opatření byla nezbytná**, zda bylo předloženo odůvodnění dostatečné pro účely druhého odstavce článku 8 Úmluvy, **zda opatření odpovídala naléhavé společenské potřebě a zda byla přiměřená ke sledovanému cíli...***

Okresní soud vzal v úvahu rozvoj rodičovských schopností matky, znalecké posudky, zprávy od zástupců dětí, reakce dětí na kontakt s matkou, nepochopení matky pro odmítavý postoj staršího syna a slabou vazbu mladšího syna na matku. Rovněž zohlednil názory dětí a současně vzal v potaz další aspekty, jakými byly pozitivní vývoj dětí v pěstounské péči (zejména u mladšího syna by přemístění z pěstounské péče znamenalo ztrátu a prohloubení smutku), trauma staršího syna a fakt, že vnitrostátní orgány považovaly závažné zanedbávání péče o děti jejich rodiči za prokázané.

Neméně zajímavý je **Rozsudek ze dne 6.7.2021...ve věci A.M. a ostatní proti Rusku**

V dané věci došlo k situaci, kdy otec dětí po rozvodu jeho manželství podstoupil změnu pohlaví z muže na ženu, jakkoliv matrice byla v době svého narození zapsána jako muž. Z manželství se v letech 2009 a 2012 narodily dvě děti. V roce 2015 byla soudem uznána změna pohlaví muže-otce v ženu. Děti byly svěřeny do péče matky, nicméně otec se s nimi stýkal a po určité době se v době těchto styků prezentoval jako muž. Poté matky začala stykům s dětmi bránit s tím, že dětem je působena změnou pohlaví jejich otce psychická újma a požádala následně o omezení rodičovských práv stěžovatelky a o zákaz jejího styku s dětmi. Tomu soudy vyhověly a matka se s dětmi odstěhovala na neznámé místo.

Evropský soud pro lidská práva shledal porušení článku 8 v řízení o zákazu styku a omezení rodičovských práv s tím, že vnitrostátní soudy sice sledovaly legitimní cíl v podobě ochrany práv dětí, avšak důvody založené na údajných možných negativních důsledcích pro děti nebyly přesvědčivé a dostatečné k ospravedlnění odlišného zacházení se stěžovatelkou a omezení jejich rodičovských práv. ..Navzdory tvrzení vnitrostátních soudů, že rozhodnutí byla založena na škodlivosti styků stěžovatelky s dětmi, byla změna jejího pohlaví rozhodujícím a všudypřítomným faktorem. Soudní rozhodnutí tak byla diskriminační a došlo i k porušení čl. 14 ve spojení s čl. 8 Úmluvy.